

S. AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE CURA GERENDA
PRO MORTUIS,
AD PAULINUM,
LIBER UNUS.*

* Scriptus
circa an.
num Chris-
ti 421.

Interrogatus à Paulino episcopo nolano utrum sepultura quæ fit in Memoriis martyrum, spiritibus mortuorum aliquid prosit, ostendit in primis nihil mortuis ipsis obesse, etiam si eorum corporibus omnino negetur sepultura. Locum autem sepulturæ non per se prodesse quidquam, sed per occasionem dumtaxat, dum ex illius recordatione movetur, & crescit affectus precantium pro defunctis. Curam sepulturæ ex humani cordis ad carnem suam affectu venire, eamque merito à sanctis martyribus, cum ad felicitatem aut miseriam nihil intersit, contemptam fuisse. Hinc de mortuis dicit, qui narrantur viventibus apparuisse, ut suis corporibus sepultura præberetur. Quomodo visa illa fiant, docet variis exemplis. Ad extremum inquit, an mortui curis intersint ac rebus humanis.

CAPUT I.
Paulini
quæstio, an

I. **DIU** sanctitati tuæ, coepiscope venerande Pauline, rescriptorum debitor fui,
ex

ex quo mihi scripsisti per homines filix nostræ religiosissimæ Floræ, quærens à me, utrum prosit cuique post mortem quod corpus ejus apud Sancti alicujus Memoriam sepelitur. Hoc enim abs te vidua memorata petiverat pro defuncto in eis partibus filio suo, & rescriperas consolans eam: idque etiam nuntians de cadavere fidelis juvenis a Cynegii, quod materno & pio affectu desideravit esse completum, ut scilicet in beatissimi Felicis confessoris basilica poneretur. Qua occasione factum est, ut per eosdem perlatores litterarum tuarum etiam mihi scriberes, ingerens hujusmodi quæstionem, atque ut responderem quid inde mihi videretur, exposcens, nec taceas ipse quid sentias. Nam dicis videri tibi non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis ista curantium. Adjungis etiam vacare non posse, quod universa pro defunctis Ecclesia supplicare consuevit: ut hinc & illud conjici possit, homini prodesse post mortem, si fide suorum humano ejus corpori talis provideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsitæ Sanctorum.

2. Sed cum hæc ita sint, quomodo huic opinioni contrarium non sit, quod dicit Apostolus: *Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, ut b ferat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum*; non te satis videre significas. Hæc quippe apostolica sententia ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem;

a Uticensis abbatie codex, Cynegri.

b Sic MSS. At editi hoc loco, *referat*: qui tamen infra cum MSS. habent, & *tamen ferat*.

mortuo
prosit quod
apud Sancti
alicujus
Memoriam
sepelitur.

Sententia
ipsius est,
prodesse.

Difficultas
contra ab
eodem pro-
posita dis-
cutitur.

b
2. Cor. 5.
10.

tem; non tunc, quando jam recipiendum est quod quisque gesserit ante mortem. Verum hæc ita solvitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dum in hoc corpore vivitur, ut aliquid adjuvent ista defunctos; ac per hoc secundum ea quæ per corpus gesserunt, eis quæ post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adjuvantur. Sunt enim quos nihil omninò adjuvant ista, sive pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, ut neque talibus digni sint adjuvari; sive pro eis, quorum tam bona, ut talibus non indigeant adjumentis. Genere igitur vitæ, quod gessit quisque per corpus, efficitur ut prosint vel non prosint, quæcumque pro illo piè fiunt, cum reliquerit corpus. Nam meritum per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustra quæritur post hanc vitam. Ita fit ut neque inaniter Ecclesia, vel

Ex genere vitæ quam quisque gesserit, effici ut prosint vel non prosint quæ fiunt pro defunctis.

a suorum cura pro defunctis, quod potuerit a religionis impendat; & tamen ferat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum sive malum, reddente Domino unicuique secundum opera ejus. Ut enim hoc quod impenditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita acquisitum est, quam gessit in corpore.

3. Poterat inquisitioni tuæ sufficere mea brevis ista responsio: sed quæ alia moveant, quibus respondendum existimo, parumper adtende. In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquam in Scripturis veteribus omninò legeretur, non parva b est universæ Ecclesiæ, quæ

2. Mach. 12. 43.

a Unus è Vaticanis MSS. religiosiùs.

b Editiones Bad. Am. & Er. non parva hac consuetudine claret auctoritas: reluctantis MSS. & Lov.

in hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus sacerdotis quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. *SED utrùm aliquid prosit animæ mortui locus corporis sui, operosius inquirendum est. Ac primùm utrùm intersit aliquid ad inferendam vel augendam miseriam post hanc vitam spiritibus hominum, si eorum corpora sepulta non fuerint, non secundum opinionem utcumque vulgatam, sed potiùs secundum religionis nostræ sacras literas est videndum. Neque enim credendum est, sicut apud Maronem legitur, insepultos à navigando atque transeundo inferno amne prohiberi: quia scilicet, *Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta transportare prius, quàm sedibus ossa quierunt.* Quis cor christianum inclinet his poeticis fabulosisque figmentis, cum Dominus Jesus, ut inter inimicorum manus, qui eorum corpora in potestate haberent, securi occumberent christiani, nec capillum capitis eorum asserat periturum, exhortans ne timeant eos, qui cum corpus occiderint, ampliùs non habent quid faciant? Unde in primo libro de Civitate Dei satis, quantum existimo, sum locutus, ut eorum dentem retunderem, qui barbaricam vastitatem, præcipuè quam nuper Roma perpessa est, christianis temporibus imputando, etiam id obijciunt, quod suis illic non subvenerit Christus. Quibus cum responsum fuerit, animas fidelium pro fidei suæ meritis ab illo fuisse susceptas, insultant de cadaveribus insepultis. Totum itaque istum de sepultura locum verbis talibus explicavi.

*CAPUT II.
Quid conferat honos sepulturæ.

Eneid. 6.

Math. 10.
28.
Lucæ 12. 4.

4. At enim in tanta, inquam, strage cadaverum nec sepeliri potuerunt? Neque istud

*Ex libro I.
de Civit.
Dei c.* 12.

Lucæ 21.
18.
Matth. 10.
28.

Sepultura
corporum
christianis
si fuerit ne-
gata, nihil
adimit.

Ps. 78. 2.

Ps. 115.
15.

tud pia fides nimium reformidat, tenens prædictum, nec absumentes bestias resurrecturis corporibus obfuturas, quorum capillus capitis non peribit. Nec ullo modo diceret Veritas: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere*; si quidquam obsesset vitæ futuræ quidquid inimici de corporibus occisorum facere voluissent. Nisi forte quispiam sic absurdus est, ut contendat eos qui corpus occidunt, non debere timeri ante mortem, ne corpus occidant; & timeri debere post mortem, ne corpus occisum sepeliri non sinant. Falsum est ergo quod ait Christus: *Qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant*; si habent tanta quæ de cadaveribus faciant. Absit, ut falsum sit quod Veritas dixit. Dictum est enim aliquid eos facere cum occidunt, quia in corpore sensus est occidendo; postea verò nihil habere quod faciant, quia nullus sensus est in corpore occiso. Multa itaque corpora christianorum terra non texit: sed nullum eorum quisquam à cælo & terra separavit, quam totam implet præsentia sui, qui novit unde resuscitet quod creavit. Dicitur quidem in Psalmo: *Posuerunt mortalia servorum tuorum escam volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ: effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem, & non erat qui sepeliret*. Sed magis ad exaggerandam crudelitatem eorum qui ista fecerunt, non ad eorum infelicitatem qui ista perpessi sunt. Quamvis enim hæc in conspectu hominum dura & dira videantur, sed *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*. Proinde ista omnia, id est, curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa ex-

se-

Lucæ 16.
22.

Lucan. in
7. de occi-
sis Phar-
sælica pug-
na.

Funeris &
sepulturæ
cura quare
laudabilis.
Item ex lib.
1. de Civ.
Dei c. 13.

sequiarum, magis sunt vivorum solatia, quam subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis aut nulla. Præclaras exsequias in conspectu hominum purpurato illi diviti turba exhibuit famulorum: sed multò clariores in conspectu Domini ulceroso illi pauperi ministerium præbuit Angelorum; qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, sed in Abrahamæ gremium sustulerunt. Rident hæc illi, contra quos defendendam suscepimus Civitatem Dei: verumtamen sepulturæ curam etiam eorum philosophi contemserunt; & sæpè universi exercitus, dum pro terrena patria morerentur, ubi postea jacerent, vel quibus bestiis esca fierent, non curaverunt. Licuitque poetis de hac re plausibiliter dicere: *Cælo tegitur, qui non habet urnam*: quò minus debent de corporibus insepultis insultare christianis, quibus & ipsius carnis membrorumque omnium reformatio, non solum ex terra, verum etiam ex aliorum elementorum secretissimo sinu, quò dilapsa cadavera recesserunt, in temporis puncto reddenda & redintegrandam promittitur?

5. Nec ideo tamen contemnenda & abjicienda sunt corpora defunctorum, maximeque justorum ac fidelium, quibus tamquam organis & vasis ad omnia bona opera sanctè usus est spiritus. Si enim paterna vestis & anulus, ac si quid hujusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes major affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius, quàm quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel ad jutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ip-

ipsam naturam hominis pertinent. Unde & antiquorum justorum funera officiosa pietate curata sunt, & exsequiæ celebratæ, & sepultura provisâ: ipsique cum viverent, de sepeliendis, vel etiam transferendis suis corporibus filiis mandaverunt. Et ^a Tobias sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste Angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum pretiosum super membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit: & laudabiter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendumque curarunt. Verùm istæ auctoritates non hoc admonent, quod insit ullus cadaveribus sensus, sed ad Dei providentiam (cui placent etiam talia pietatis officia) corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis adstruendam. Ubi & illud salubriter dicitur, quanta possit esse remuneratio pro electosynis, quas viventibus & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officii diligentiaque persolvitur. Sunt quidem & alia, quæ sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis vel transferendis prophetico spiritu dicta intelligi voluerunt: non autem hic locus est ut ea pertractemus, cum sufficiant ista quæ diximus. Sed si ea quæ sustentandis viventibus sunt necessaria, sicut victus & amictus, quamvis cum gravi afflictione desint, non frangunt in bonis perferendi tolerandique vir-

tu-

^a In antiquis MSS. *Tobis*.

tutem, nec eradicant ex animo pietatem, sed ^a exercitatum faciunt fecundiorē: quanto magis cum desunt ea quæ curandis funeribus condendisque corporibus defunctorum adhiberi solent, non efficiunt miserōs, in occultis piorum sedibus jam quietos? Ac per hoc, quando ista cadaveribus christianorum in illa magnæ urbis, vel etiam aliorum oppidorum vastatione defuerunt, nec vivorum culpa est, qui non potuerunt ista præbere; nec mortuorum poena, qui non potuerunt ista sentire. Hæc est mea de sepulturæ causa atque ratione sententia. Quam propterea ex alio libro meo in istum transtuli, quia facilius hoc à me recenseri potuit, quàm idipsum alio modo eloquendum fuit.

6. QUOD si verum est, profectò etiam provisus sepeliendis corporibus apud Memorias Sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est ut sepeliantur, non potest nulla esse quando ubi sepeliantur attenditur. Sed cum talia vivorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adjumenta mortuorum, nisi ad hoc ut dum recolunt, ubi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tamquam patronis susceptos apud Dominum adjuvandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiamsi talibus locis eos humare non possent. Sed non ob aliud vel Memoriam, vel Monumenta dicuntur ea quæ ^b insignita fiunt

se-

^a Editi, *excitatum*. Melius MSS. *exercitatum*: & sic l. I. de Civ. Dei.

^b Plerique MSS. *insigniter*. Alii quidam, *insignitè*.

CAP. IV.

Sepulturæ locus mortuo non per se, sed per occasionem prodest, dum admonet ut oratur pro illo.

sepulcra mortuorum, nisi quia eos qui viventium oculis morte subtracti sunt, ne oblivione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitari: nam & Memoriam nomen id apertissime ostendit, & Monumentum eo quod moneat mentem, id est, admonet, nuncupatur. Propter quod & Græci *μνησίων* vocant, quod nos Memoriam, seu Monumentum appellamus: quoniam lingua eorum memoria ipsa qua meminimus, *μνησίων* dicitur. Cùm itaque recolit animus tibi sepultum sit carissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cùm defunctis à fidelibus carissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cùm in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse mernerunt. Verùm & si aliqua necessitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum: quas faciendas pro omnibus in christiana & catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus eorum, sub generali commemoratione suscepit Ecclesia; ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiunt recta fide ac pietate pro mortuis, puto quod nihil prodesset spiritibus eorum quamlibet in locis sanctis exanima corpora ponerentur.

CAPUT V.
Locus per
occasionem
quantum
prosit.

7. CUM ergo fidelis mater fidelis filii defuncti corpus desideravit in basilica Martyris poni, si quidem credidit ejus animam meritis Martyris adjuvari; hoc quod ita credit,

dit, supplicatio quædam fuit; & hæc profuit, si quid profuit. Et quod ad idem sepulcrum recurrit animo, & filium precibus magis magisque commendat, adjuvat defuncti spiritum, non mortui corporis locus, sed ex loci memoria vivus matris affectus. Simul enim & quis & cui^a commendatus sit, non utique infructuosè religiosam mentem precantis attingit. Nam & orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt; quamvis eorum invisibilis voluntas & cordis intentio Deo nota sit, nec ille indigeat his indiciis, ut humanus ei pandatur animus: sed hinc magis se ipsum excitat homo ad orandum, gendumque humiliùs atque ferventiùs. Et nescio quomodo, cùm hi motus corporis fieri nisi motu animi præcedente non possint, eisdem rursus exteriùs visibiliter factis, ille interior invisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui ut fierent ista præcessit, quia facta sunt crescit. Verumtamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, ut hæc de suis membris facere nequeat, non ideo non orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili, ubi compungitur, sternitur. Ita etiam cùm plurimum intersit ubi ponat corpus mortui sui, qui pro spiritu ejus Deo supplicat, quia & præcedens affectus locum elegit sanctum, & illic corporeposito recordatus locus sanctus eum, qui præcesserat, renovat & auget affectum: tamen

TOM. V.

II

etiam.

^a Bad. Am. Er. commendandus.

a etiamsi non possit, ubi religiosus a animus elegit, humare quem diligit, nullo modo debet a supplicationibus necessariis in ejus commendatione cessare. Ubiunque enim jaceat vel non jaceat defuncti caro, spiritui requies adquirenda est: qui eum inde exiret, secum abstulit sensum, quo interesse possit quomodo quisque sit, sive in bonis, sive in malis: nec ab ea carne exspectat adjuvari vitam suam, cui praebebat ipse vitam, quam detrahit excedens, & redditurus est rediens; quoniam non caro spiritui, sed spiritus carni etiam ipsius resurrectionis meritum comparat, utrum ad poenam, an ad gloriam reviviscat.

CAPUT VI.
Corpora
Martyrum
exusta, &
cineres
Rhodano
inpersi.

8. LEGIMUS in ecclesiastica historia, quam graece scripsit Eusebius, & in latinam linguam vertit Rufinus, Martyrum corpora in Gallia canibus exposita, b canumque reliquias atque ossa mortuorum usque ad extremam consumptionem ignibus concremata; eosdemque cineres fluvio Rhodano, ne quid ad memoriam qualemcumque relinqueretur, inpersos. Quod non ob aliud credendum est divinitus fuisse permissum, nisi ut discerent christiani, in confitendo Christum, dum contempnunt hanc vitam, multo magis contemnere sepulturam. Hoc enim quod ingenti saevitia de corporibus Martyrum factum est, si eis quidquam noceret, quo minus c

a Sic MSS. Editi vero, *amicus*.

b Unus è Vaticanis MSS. *carniumque*. Ceteri codices MSS. & excusi, *canumque reliquias*, id est, relictas à canibus. Horum lugdunensium Martyrum corpora sex dies continuos sub dio jacuisse narrat Eusebius lib. 5. cap. 1. posteaque cremata & in Rhodanum projecta.

c In quibusdam MSS. *beati*.

beatè requiescerent eorum victoriosissimi spiritus, non utique fieri sineretur. Re ipsa ergo declaratum est, non ideo dixisse Dominum: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant;* quòd non esset permissurus aliquid eos facere de suorum corporibus a mortuorum: sed quoniam quidquid facere permissi essent, nihil quo minueretur christiana defunctorum felicitas fieret; nihil inde ad sensum post mortem viventium perveniret; nihil ad detrimentum saltem ipsorum corporum, quo minus integra resurgerent, pertineret.

9. ET tamen ex illo humani cordis affectu, quo nemo unquam carnem suam odio habet, si cognoscant homines aliquid post mortem suam suis corporibus b defuturum, quod in sua cujusque gente vel patria poscit sollemnitatis sepulturae, contristantur ut homines; & quod ad eos post mortem non pertinet, ante mortem suis corporibus timent: ita ut inveniatur in Regnorum libris Deus per Prophetam minari alteri Prophetæ, qui ejus transgressus est verbum, quòd non inferretur cadaver ejus in sepulcrum patrum ejus. Quæ Scriptura sic habet: *Hæc dicit Dominus, quoniam inobediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, & reversus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco, in quo præcepit tibi ne commederes panem, neque biberes aquam; non inferretur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum.*

LL 2

rum.

a Aliquot probæ notæ MSS. *Martyrum*.

b Sic MSS. At Lov. *suis corporibus defunctis deesse*. Am. & Er. *suorumque defunctorum deesse*.

CAPUT VII.

Cura sepulturae ex naturalis affectu erga corpus.

Eph. 5. 29.

b

3. Reg. 13. 21. & 22.

28.

Luca 12.

4.

a

Matth. 10.

rum. Quanti hæc pœna pendenda sit, si secundum Evangelium cogitemus, ubi post corpus occisum nihil metuendum esse didicimus ne membra exanima patiantur, nec pœna dicenda est. Si autem humanum erga suam carnem consideremus affectum, potuit inde terreri vel contristari vivus, quod sensurus non erat mortuus: & hæc erat pœna, quoniam dolebat animus id de suo corpore futurum, quamvis cum fieret non doleret. Hactenus enim voluit Dominus servum suum plectere, qui non sua contumacia spreverat præceptum ejus implere, sed aliena decipiente fallacia obedire se credidit, quando non obediit. Neque enim putandum est ita fuisse interemtum morsu bestię, ut ad supplicium tartareum ejus deinde anima raperetur: quando quidem ipsum ejus corpus idem leo qui occiderat custodivit, jumento etiam quo vehabatur illæso, & simul cum illa immani fera intrepida præsentia ad sui domini funus adstante. Quo mirabili signo apparet hominem Dei coercitum potius temporaliter usque ad mortem, quam punitum esse post mortem. De qua re Apostolus, cum propter quasdam offensas commemorasset infirmitates mortisque multorum: *Si enim nos ipsos, inquit, judicemus, à Domino non judicemur. Cum judicamur autem, à Domino corripimur, ne cum mundo damnemur.* Eum sanè ipse qui deceperat in monumento proprio satis honorificè sepelivit, seque sepeliendum juxta ossa ejus curavit: ita sperans parci posse quoque ossibus suis, cum veniret tempus quando secundum illius hominis Dei prophetiam Josias rex Juda in illa terra multorum eruit ossa mortuorum, eisdem-

1. Cor. II.
31. & 32.

4. Reg. 23.
16.

demque ossibus sacrilega altaria, quæ sculptilibus constituta fuerant, funestavit. Pepercit quippe illi monumento ubi jacebat Propheta, qui ante annos amplius quam trecentos ista prædixerat; & propter ipsum nec illius qui eum seduxerat, sepultura violata est. Affectu namque illo, quo nemo unquam carnem suam odio habet, providerat cadaveri suo, qui occiderat mendacio animam suam. Ex hoc igitur quod carnem suam quisque naturaliter diligit, & illi pœna fuit addiscere, non eum futurum in sepulcro patrum suorum; & huic cura prospicere, ut parcere-tur ossibus suis, si juxta eum jaceret, cujus sepulcrum nemo violaret.

Ephes. 5.
29.

10. HUNC affectum Martyres Christi pro veritate certantes vicerunt: nec mirum quia contemserunt quod non fuerant peracta morte sensuri, qui non potuerunt eis, quos viventes sentiebant, cruciatibus vinci. Poterat utique Deus, qui leonem Prophetę corpus, quod ipse occiderat, ulterius non permisit adtingere, & fecit de peremptore custodem; poterat, inquam, à suorum interfectis corporibus canes quibus fuerant projecta prohibere; poterat & ipsorum hominum innumerabilibus modis terrere sævitiam, ne cadavera incendere, ne cineres dispergere auderent: sed hoc quoque experimentum multiplici varietati tentationum deesse non debuit, ne fortitudo confessionis, quæ immanitati persecutionis pro corporis salute non cederet, pro sepulcri honore trepidaret; postremo ne fides resurrectionis consumptionem corporum formidaret. Debuerunt ergo & ista permitti, ut etiam post hæc tan-

CAPUT
VIII.
Martyres
sepulture
curam con-
temserunt.
3. Reg. 13.
24.

a tanti a horrois exempla Martyres in Christi confessione ferventes, hujus quoque testes fuerunt veritatis, in qua didicerant, eos à quibus sua corpora interficerentur, postea nihil habere quod facerent: quoniam quidquid mortuis corporibus facerent, utique nihil facerent, quando in carne omni vita carente, nec aliquid sentire posset qui inde migravit, nec aliquid inde perdere qui creavit. Sed inter hæc quæ fiebant de corporibus occisorum, cum Martyres ea non metuentes magna fortitudine paterentur; tamen apud fratres luctus ingens erat, quòd nulla dabatur potestas sanctorum funeribus justa persolvere, nec occultè subtrahere aliquid, sicut eadem testatur historia, crudelium custodum vigilæ permittebant. Ita cum illos qui occisi fuerant, in dilaceratione membrorum suorum, in conflagratione ossium, in dispersione cinerum, miseria nulla contingeret; istos tamen qui nihil eorum sepelire poterant, magna b misericordia cruciabat; quia in nullo modo sentientibus ipsi quodam modo sentiebant, & ubi jam illorum nulla erat passio, erat istorum misera compassio.

Euseb. 1.5.
cap. 1.

CAP. IX.
Oficium
sepulturæ
cur laudatum
in
Scripturis.
2. Reg. 2. 5.
* Æneid. 6.

II. SECUNDUM istam quam dixi miseram compassionem laudantur illi, & à rege David benedicuntur, qui Saülis & Jonathæ ossibus aridis sepulturæ misericordiam præstiterunt. Quæ tandem misericordia præstatur nihil sentientibus? An fortè hoc revocandum est ad illam * opinionem, quòd c infernum flu-

a Sic MSS. At editi, honoris.

b Editi, miseria cruciabat; quia nullo modo illis sentientibus &c. minus bene, & dissentientibus MSS.

c Sola ferè editio Lov. inferni.

fluvium insepulti non poterant transmeare? Absit hoc à fide christiana: alioquin pessimè actum est cum tanta Martyrum multitudine, quorum non potuerunt corpora sepeliri; & fallaciter eis Veritas dixit: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant*; si eis tanta mala facere potuerunt, quibus impedirentur ad loca exoptata transire. Sed quia hoc sine ulla dubitatione falsissimum est, nec aliquid obest fidelibus negata eorum corporibus sepultura, nec aliquid si exhibeatur infidelibus prodest: cur ergo illi qui Saülem & filium ejus sepelierunt, misericordiam fecisse dicuntur; & ob hoc à rege pio benedicuntur; nisi quia bene afficiuntur corda miserantium; quando ea dolent in mortuorum corporibus alienis, quæ illo affectu, quo nemo unquam carnem suam odio habet, nolunt fieri post mortem suam corporibus suis; & quod sibi exhiberi volunt quando sensuri non sunt, aliis non sentientibus curant exhibere dum ipsi sentiunt?

Luca 12. 4.

Ephes. 3.
29.

12. NARRANTUR visa quædam, quæ hinc disputationi non negligendam videantur inferre quæstionem. Feruntur quippe mortui nonnulli vel in somnis, vel alio quocumque modo apparuisse viventibus, atque ubi eorum corpora jacerent inhumata nescientibus, locisque monstratis admonuisse ut sibi sepultura quæ defuerat præberetur. Hæc si falsa esse responderimus, contra quorundam scripta fidelium, & contra eorum sensus qui talia sibi accidisse confirmant, impudenter venire videbimur. Sed respondendum est, non ideo putandum esse mortuos ista sentire, quia hæc dicere, vel indicare, vel petere videntur in somnis. Nam & viventes apparent

CAPUT X.
Mortui
quidam apparent, ut
sibi sepultura præ-
beatur: quomodo
hæc visa contin-
gant.

*Vide Ser-
monem 322.
& 323. n. 2.
Tom. 5.

sæpè viventibus dormientibus, * dum se ip-
si nesciant apparere; & ab eis hæc quæ som-
niaverint audiunt dicentibus, quòd eos in
sommis agentes aliquid vel loquentes viderint.
Si ergo me potest aliquis in somnis videre,
sibi aliquid quod factum est indicantem, vel
etiam quod futurum est prænuntiantem; cum
id ego prorsus ignorem, & omnino non cu-
rem, non solum quid ille somniet, sed utrùm
dormiente me vigilet, an vigilante me dor-
miam, an uno eodemque tempore vigilemus
ambo sive dormiamus, quando ille somnium
videt in quo me videt; quid mirum si nes-
cientes mortui nec ista sentientes, tamen à
viventibus videntur in somnis, & aliquid
dicunt, quòd evigilantes verum esse cog-
noscant? Angelicis igitur operationibus fieri
crediderim, sive permittatur desuper, sive
jubeatur, ut aliquid dicere de sepeliendis
corporibus suis videantur in somnis, cum id
penitus nesciant quorum illa sunt corpora. Id
autem aliquando utiliter fit, sive ad vivo-
rum qualecumque solatium, ad quos perti-
nent illi mortui, quorum apparent imagines
somniautibus; sive ut his admonitionibus ge-
neri humano sepulturæ commendetur huma-
nitas: quæ licèt defunctis non opituletur,
culpanda tamen irreligiositate negligitur. Ali-
quando autem fallacibus visis homines in
magnos mittuntur errores, quos talia per-
peti justum est. Velut si quisquam videat in
sommis, quod Æneas vidisse apud inferos poë-
tica falsitate narratur: & ei cujuscumque non
sepulti appareat imago, loquaturque talia,
qualia fertur illi locutus fuisse Palinurus; &
cum evigilaverit, ibi corpus ejus inveniat,
ubi jacere inhumatum cum somniaret audi-
vit,

Virgil.
Æneid. 6.

vit, admonitus & rogatus ut sepeliret inven-
tum; & quia id verum esse comperit, cre-
dat ideo mortuos sepeliri, ut eorum animæ
ad loca transeant, unde insepultorum animas
inferna prohiberi lege somniavit: nonne ista
credens, plurimum à tramite veritatis exor-
bitat?

13. SIC autem infirmitas humana sese ha-
bet, ut cum in somnis quisque viderit mor-
tuum, ipsius animam se videre arbitretur;
cum autem vivum similiter somniaverit, non
ejus animam, neque corpus, sed hominis si-
militudinem sibi apparuisse non dubitet: qua-
si non possint & mortuorum hominum eo-
dem modo nescientium, non animæ, sed si-
militudines apparere dormientibus. Pro cer-
to, cum Mediolani essemus, audivimus, quòd
cum debitum repeteretur à quodam, defunc-
ti patris cautione prolata, quòd filio nescien-
te à patre jam fuerat persolutum, contris-
tari homo gravissimè cœpit; atque mirari
quòd ei pater moriens non dixerit quid de-
beret, cum fecisset etiam testamentum. Tunc
ei nimis anxio apparuit idem pater ejus in
sommis, & ubi esset ^b recantum quo illa cautio
vacuata fuerat, indicavit. Quo invento,
juvenis, atque monstrato, non solum falsi
debiti calumniam propulsavit, sed etiam pa-
ternum recepit chirographum, quòd pater non
receperat, quando est persoluta pecunia. Hic
itaque putatur anima hominis curam gessisse
pro filio, & ad eum venisse dormientem, ut
do-

CAP. XI.
Visorum
in somnis
exempla
duo.

^a Pater de-
functus appa-
ret filio.

^b

^a Duo MSS. Porro. Septem alii, Porro, omisso certè.
^b Bad. Am. & Lov. repositum quod. Melius Er. & MSS.
receptum quo, id est, scriptum quo illa cautio revocata,
sive ut hic dicitur, vacuata fuerat.

Augustinus ipse in visis agens apparet in somnis Eulogio rhetori, & locum Ciceronis exposuit.

Ab ista
de somniis
de somniis

Ab ista
de somniis
de somniis

CAP. XII.
Visa phre-
neticorum.

docens quod ignorabat, à magna eum molestia liberaret. Sed eodem ipso fermè tempore quo id audivimus, item nobis apud Mediolanum constitutis, Carthaginis rhetor Eulogius, qui meus in eadem arte discipulus fuit, sicut mihi ipse, postea quàm in Africam remeavimus, retulit, cum rhetoricos Ciceronis libros discipulis suis traderet, recensens lectionem quam postridie fuerat traditurus, quemdam locum offendit obscurum: quo non intellecto, vix potuit dormire sollicitus: qua nocte somnianti ego illi quod non intelligebat exposui: imò non ego, sed imago mea nesciente me, & tam longè trans mare aliquid aliud sive agente, sive somniante, & nihil de illius curis omninò curante. Quomodò fiant ista, nescio: sed quomodolibet fiant, cur non eodem modo fieri credimus, ut in somnis quisque videat mortuum, quomodo fit ut videat & vivum? ambobus utique nescientibus, neque curantibus quis vel ubi vel quando eorum imagines somniet.

14. SIMILIA sunt autem somniis nonnulla etiam visa vigilantium, qui turbatos habent sensus, sicut phrenetici, vel quocumque furentes modo: nam & ipsi^a loquuntur secum quasi verè præsentibus loquantur, & tam cum absentibus quam cum præsentibus, quorum imagines cernunt, sive vivorum, sive mortuorum. Sed quemadmodum ii qui vivunt, ab eis se videri, & cum eis se colloqui nesciunt; neque enim re vera ipsi adsunt, aut ipsi sermocinantur, sed turbatis sen-

^a Octo MSS. Nam & ipsi loquuntur sæpè cum verè præsentibus, loquuntur etiam cum absentibus quasi cum præsentibus quorum imagines cernunt, sive vivorum &c.

sibus homines talia visa imaginaria patiuntur: eo modo & ii qui ex hac vita migrarunt, sic affectis hominibus videntur quasi præsentés, cum sint absentes, & utrùm aliquis eos imaginaliter videat, omnino nescientes.

15. Huic rei simile est etiam illud, cum homines altiùs quàm si dormirent, subtrahuntur corporis sensibus, & occupantur talibus visis. Et his enim apparent imagines vivorum atque mortuorum; sed cum fuerint sensibus redditi, quoscumque mortuos vidisse se dixerint, verè cum eis fuisse creduntur: nec adtendunt, qui hæc audiunt, similiter ab eis absentium atque nescientium quorundam etiam imagines visas esse vivorum. Homo quidam^a Curma nomine, municipii tulliensis, quod Hipponi proximum est, curialis pauper, vix illius loci^b duumviralitius, & simpliciter rusticanus, cum ægrotaret, ablatus^c a sensibus, penè mortuus jacuit aliquot diebus: tenuissimò flatus in naribus, qui manu admota utcumque sentiebatur, & erat exiguum viventis indicium, sepeliri ut exanimem non sinebat. Nullos artus movebat, nulla sumebat alimenta: nihil oculis, nihil ullo alio sensu corporis qualibet impactà molestiâ sentiebat. Videbat tamen multa velut in somnis, quæ tandem aliquando post dies plu-

Visum Cur-
mæ curia-
lis.

^a Bad. & Lov. de turma Curina nomine. Et infra constantè habent, Curina. At MSS. ubique ferè, Curma: quibus hæc in re consentiunt Am. & Er. sed editiones etiam istæ duæ post Homo quidam, addunt, de turma: quod abest à MSS. videturque irrepsisse è margine, in qua fortè fuerat adnotatum, De Curma.

^b Duumviralitius idem sonat quod duumviralis, hoc est, qui duumviratum gessit. Duumviri magistratus municipales appellabantur, quod duo essent, ait Brissonius.

^c Sic priores MSS. At editi, ablati sensibus.

plurimos quasi evigilans, visa narravit. Ac primum mox ut aperuit oculos: Eat aliquis, inquit, ad domum Curmæ fabri ferrarii, & videat quid ibi agatur. Quò cum itum esset, inventus est mortuus eo momento, quo iste fuerat sensibus redditus, & penè à morte revixerat. Tunc intentis qui aderant, illum exhiberi jussum esse, quando ipse dimissus est, indicavit; seque illic unde redierat dixit audisse, quòd non Curma curialis, sed Curma faber-ferrarius ad loca illa mortuorum præceptus fuisset adduci. In illis ergo ^a visis, tamquam somniis suis, ^a inter eos defunctos, quos videbat pro meritorum diversitate tractari, agnovit etiam nonnullos quos ^b noverat vivos. Ipsos autem verè ^b forsitam credidisset, si non inter illa quasi somnia sua vidisset etiam quosdam qui nunc usque adhuc vivunt, clericos videlicet aliquos regionis suæ, à quorum ibi presbytero audivit, ut apud Hipponem baptizaretur à me, quod & factum esse dicebat. Viderat itaque in illa visione presbyterum, clericos, me ipsum, nondum scilicet mortuos, in qua postea vidit & mortuos. Cur non etiam illos sicut nos vidisse credatur, utrosque scilicet absentes atque nescientes; ac per hoc non ipsos, sed similitudines eorum, sicut etiam locorum? Nam & fundum vidit ubi erat ille cum clericis presbyter, & Hipponem ubi à me quasi baptizatus est: in quibus locis profectò non erat, quando illic sibi esse videbatur. Nam quid ibi ageretur eo tempore, nescie-

^a Editi, fuit inter eos. Abest fuit à pluribus MSS.

^b In editis, verè mortuos. Redundat vox mortuos, nec est in MSS.

ciobat: quod proculdubio sciret, si verè ibi esset. Visa sunt igitur ista, quæ non ^a præsentantur in ipsis rebus ut sunt, sed in quibusdam rerum imaginibus adumbrantur. Denique post multa quæ vidit, etiam in paradiso se introductum esse narravit, dictumque sibi esse, cum inde dimittetur rediturus ad suos: Vade, baptizare, si vis esse in isto loco beatorum. Deinde ut à me baptizaretur admonitus, jam factum esse respondit. Cui rursus ille qui cum eo loquebatur: Vade, inquit, verè baptizare, nam illud in visione vidisti. Post ista convaluit, perrexit Hipponem. Pascha jam propinquabat, dedit nomen inter alios Competentes, pariter cum plurimis incognitus nobis; nec illam mihi visionem, nec cuiquam nostrorum indicare curavit. Baptizatus est, peractis diebus sanctis remeavit ad propria. Biennio vel amplius transacto, ego cuncta hæc cognovi; primò per quemdam meum ejusque amicum in convivio meo, dum quædam talia loqueremur: deinde institi ac feci ut hæc mihi præsens ipse narraret, adtestantibus honestis civibus suis, & de mirabili ejus ægritudine, ut jacuerit penè mortuus per dies plurimos, & de illo alio Curma fabro-ferrario, quod commemoravi superius, & de his omnibus, quæ cum mihi diceret, etiam tunc ab illo se audisse recolebant atque firmabant. Quamobrem sicut vidit baptismum suum, & me ipsum, & Hipponem, & basilicam, & baptisterium, non in rebus ipsis, sed in quibusdam similitudinibus rerum, ita & alios quosdam vivos eisdem nescientibus vivis. * CUR non ergo ita

* CAPUT
XIII.

^a Sic MSS. At editi, præstantur.

ita & illos mortuos eisdem nescientibus mortuis?

Mortuorum animæ non intersunt rebus viventium.

16. Cur non istas operationes angelicæ credimus, per dispensationem providentiæ Dei bene utentis & bonis & malis, secundum inscrutabilem altitudinem judiciorum suorum? Sive instruantur hinc mentes mortalium, sive fallantur; sive consolentur, sive terreantur: sicut unicuique vel præbenda est misericordia, vel irroganda vindicta, ab illo cui misericordiam & iudicium non inaniter cantat Ecclesia. Ut volet accipiat quisque quod dicam. Si rebus viventium interessent animæ mortuorum, & ipsæ nos quando eas videremus, alloquerentur in somnis; ut de aliis taceam, me ipsum pia mater nullâ nocte desereret, quæ terrâ marique secuta est ut mecum viveret. Absit enim, ut facta sit vitâ feliciorē crudelis, usque adeo ut quando aliquid angit cor meum, nec tristem filium consoletur, quem dilexit unicè, quem numquam voluit mœstum videre. Sed profectò quod sacer Psalmus personat, verum est: *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.* Si ergo dereliquerunt nos parentes nostri, quomodo nostris curis & rebus intersunt? Si autem parentes non intersunt, qui sunt alii mortuorum qui noverint quid agamus, quidve patiamur? Isaias Propheta dicit: *Tu es enim pater noster: quia Abraham nesciit nos, & Israël non cognovit nos.* Si tanti patriarchæ quid erga populum ex his procreatum ageretur ignoraverunt, quibus Deo credentibus populus ipse de illorum stirpe promissus est; quomodo mortui vivorum rebus atque actibus cognoscendis adjuvandisque miscen-

Ps. 100.1.

Psal. 26. 10.

Isai. 63. 16.

centur? Quomodo dicimus eis fuisse consultum, qui obierunt antequàm venissent, mala, quæ illorum obitum consecuta sunt, si & post mortem sentiunt quæcumque in vitæ humanæ calamitate contingunt? An fortè nos errando ista dicimus, & hos putamus quietos, quos inquieta vita vivorum sollicitat? Quid est ergo quod piissimo regi Josiæ pro magno beneficio promisit Deus, quòd esset antè moriturus, ne videret mala quæ ventura illi loco & populo minabatur? Quæ Dei verba ista sunt: *Hæc dicit Dominus Deus Israël: Verba mea quæ audisti, & veritus es à facie mea cum audisti, quæ locutus sum de isto loco, & qui commorantur in eo, ut deseratur & in maledicto sit; & conscidisti vestimenta tua, & flevisisti in conspectu meo, & ego audivi, dixit Dominus Sabaoth: Non sic, ecce ego apponam te ad patres tuos, & apponeris cum pace; & non videbunt oculi tui omnia mala, quæ ego induco in locum hunc, & qui commorantur in eo.* Territus iste Dei comminationibus fieverat, & sua vestimenta consciderat: & sit omnium malorum futurorum de prope- ratura morte securus, quòd ita requieturus esset in pace, ut illa omnia non videret. Ibi ergo sunt spiritus defunctorum, ubi non vident quæcumque aguntur, aut eveniunt in ista vita hominibus. Quomodo ergo vident tumulos suos, aut corpora sua, utrùm abstracta jaceant, an sepulta? Quomodo intersunt miseræ vivorum, cum vel sua ipsi mala patiantur, si talia merita contraxerunt; vel in pace resquiescant, sicut huic Josiæ prom-

4. Reg. 22. 18. & c.

a Unus è Vaticanis MSS. in vita humana calamitates.

missum est, ubi mala ulla nec patiendo nec compatiendo sustineant, liberati ab omnibus malis quæ patiendo & compatiendo cum hîc viverent sustinebant?

CAP. XIV.
Objectio,
adversus
superiora.
Luca 16.
27.

17. DIXERIT aliquis: Si nulla est mortuis cura de vivis, quomodo ille dives qui apud inferos torquebatur, rogabat Abraham patrem, ut mitteret Lazarum ad quinque fratres suos nondum mortuos, & ageret cum eis ne venirent & ipsi in eundem tormentorum locum? Sed numquid quia hoc ille dives dixit, ideo quid fratres agerent, vel quid paterentur illo tempore, scivit? Ita illi fuit cura de vivis, quamvis quid agerent omnino nesciret, quemadmodum est nobis cura de mortuis, quamvis quid agant utique nesciamus. Nam si nihil de mortuis curarem, non utique pro illis Deo supplicarem. Denique Abraham nec Lazarum misit, sed Moysen ac Prophetas hîc eos habere respondit, quos audire deberent, ut ad illa supplicia non venirent. Ubi rursus occurrit, quomodo quid hîc ageretur Abraham pater ipse nesciebat, ubi sciebat esse Moysen & Prophetas, id est, libros eorum, quibus homines obediendo tormenta a inferna evitarent: ubi denique noverat divitem illum in deliciis, pauperem verò Lazarum in laboribus doloribusque vixisse. Nam & hoc illi ait: *Memento, fili, quia percepisti bona in vita tua, Lazarus autem mala.* Sciebat ergo hæc, quæ utique apud vivos, non apud mortuos gesta fuerant. Verum non cum agerentur in vivis, sed eis mortuis potuit Lazaro indicante cognoscere, ne fal-

a Sola editio Lov. inferni.

falsum sit quod ait Propheta: *Abraham nescivit nos.*

Isai. 63.
16.

18. PROINDE fatendum est, nescire quidem mortuos quid hîc agatur, sed dum hîc agitur: postea verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse; & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab Angelis, qui rebus quæ aguntur hîc, præstò sunt, audire aliquid mortui, quod unumquemque illorum audire debere iudicat cui cuncta subjecta sunt. Nisi enim essent Angeli, qui possent interesse & vivorum & mortuorum locis, non dixisset Dominus Jesus: *Contigit autem mori inopem illum, & auferri ab Angelis in sinum Abrahæ.* Nunc ergo hîc, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illud quem Deus voluit abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quæ hîc aguntur, quæ necessarium est eos nosse, & a quos necessarium est ea nosse, non solum præterita vel præsentia, verum etiam futura Spiritu Dei revelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hîc viverent cognoscebant, nec ipsi omnia, sed quæ illis esse revelanda Dei providentia iudicabat. Mitti quoque ad vivos aliquos ex mortuis, sicut è contrario Paulus ex vivis in paradysum raptus est, divina Scriptura testatur. Nam Samuel Propheta defunctus vivo Sauli etiam regi futura prædixit: quamvis nonnulli non ipsum fuisse qui potuisset magicis artibus evocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem illius existiment similitudinem.

CAP. XV.
Mortui
quomodo
sciant quid
hic agatur.

Luca 16.
22.

2. Cor. 12.
2.

1. Reg. 28.
15.

Vide supra
lib. 2. ad
Simplicianum
q. 4.

TOM. V.

MM

nem

a Sic præstantiores MSS. At editi, & quæ necessarium non est eos non nosse.

nem figurasse: cum liber Ecclesiasticus, quem
* V. 2. Re- Jesus filius Sirach * scripsisse traditur, &
tract. 4. & propter eloqui nonnullam similitudinem Sa-
lib. 2. de lomonis pronuntiatur, contineat in laude pa-
Doctrina trum, quod Samuel etiam mortuus prophe-
christiana taverit. Sed si huic libro ex Hebræorum (quia
c. 8. n. 13. in eorum non est) canone contradicitur: quid
Eccli. 46. de Moyse dicturi sumus, qui certè & in Deu-
23. teronomio mortuus, & in Evangelio cum
Deut. 34. 5. Elia, qui mortuus non est, legitur apparuisse
Matth. 17. viventibus?
3.

19. HINC & illa solvitur quæstio, quo-
 modo Martyres ipsis beneficiis quæ dantur
 orantibus, indicant se interesse rebus huma-
 nis, si nesciunt mortui quid agant vivi. Non
 enim solis beneficiorum effectibus, verum
 etiam ipsis hominum aspectibus confessorem
 apparuisse Felicem, a cujus inquilinatum piè
 diligis, cum à barbaris Nola oppugnaretur,
 audivimus, non incertis rumoribus, sed tes-
 tibus certis. Verum ista divinitus exhibentur,
 longè aliter quàm sese habet usitatus ordo
 singularis creaturarum generibus adtributus. Non
 enim quia in vinum aqua, cum voluit Do-
 minus, repentè conversa est, ideo non de-
 bebamus, quid aqua valeat in elementorum or-
 dine proprio, ab istius divini operis raritate
 vel potiùs singularitate discernere: nec quo-
 niam Lazarus resurrexit, ideo mortuus om-
 nis quando vult surgit, aut eo modo exani-
 mis à vivente, quomodo à vigilante dormiens
 excitatur. Alii sunt humanarum limites re-
 rum, alia divinarum signa virtutum: alia
 sunt

a Lov. apparuisse Felicem civibus vel inquilinis piè à se dilectis: minùs bene, & reluctantibus editis aliis, & ple- risque MSS.

sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter
 fiunt: quamvis & naturæ Deus adsit ut sit,
 & miraculis natura non desit. Non igitur ideo
 putandum est vivorum rebus quoslibet in-
 teresse posse defunctos, quoniam quibusdam
 sanandis vel adjuvandis Martyres adsunt: sed
 ideo potiùs intelligendum est, quod per di-
 vinam potentiam Martyres vivorum rebus in-
 tersunt, quoniam defuncti per naturam pro-
 priam vivorum rebus interesse non possunt.

20. Quamquam ista quæstio vires intelli-
 gentiæ meæ vincit, quemadmodum opitu-
 lentur Martyres iis quos per eos certum est
 adjuvari; utrùm ipsi per se ipsos adsint uno
 tempore tam diversis locis, & tanta inter se
 longinquitate discretis, sive ubi sunt eorum
 Memoriarum, sive præter suas Memorias ubicum-
 que adesse sentiuntur; an ipsis in loco suis
 meritis congruo ab omni mortalium conver-
 satione remotis, & tamen generaliter oranti-
 bus pro indigentis supplicantium (sicut nos
 oramus pro mortuis, quibus utique non præ-
 sentamur, nec ubi sint vel quid agant sci-
 mus) Deus omnipotens qui est ubique præ-
 sens, nec concretus nobis, nec remotus à
 nobis, exaudiens Martyrum preces, per an-
 gelica ministeria usquequaque diffusa præbeat
 hominibus ista solatia, quibus in hujus vitæ
 miseria judicat esse præbenda; & suorum
 merita Martyrum, ubi vult, quando vult,
 quomodo vult, maximèque per eorum Me-
 morias, quoniam hoc novit expedire nobis
 ad ædificandam fidem Christi, pro cuius illi
 confessione sunt passi, mirabili atque inef-
 fabili potestate ac bonitate commendet. Res
 hæc altior est quàm ut à me possit adtingi,
 & abstrusior quàm ut à me valeat perscruta-

Quomodo
 Martyres
 adsint pe-
 riclitanti-
 bus, negat
 se posse
 definire.

tari: & ideo quid horum duorum sit, an vero fortassis utrumque sit, ut aliquando ista fiant per ipsam præsentiam Martyrum, aliquando per Angelos suscipientes personam Martyrum, definire non audeo; mallem à scientibus ista perquirere. Neque enim nemo est qui hæc sciat, non qui sibi scire videatur, & nesciat: dona enim Dei sunt, his alia, & illis alia largientis, secundum Apostolum, qui dicit unicuique dari manifestationem Spiritus ad utilitatem. *Alii quidem, inquit, datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri autem fides in eodem Spiritu, alteri donatio curationum in uno Spiritu, alii operationes virtutum, alii prophetia, alii dijudicatio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult.* Horum omnium spiritualium donorum, quæ eommemoravit Apostolus, cuicumque data est dijudicatio spirituum, ipse scit ista sicut scienda sunt.

**CAPUT
XVII.**
De Joanne
monacho.

21. **TALEM** fuisse credendum est illum Joannem monachum, quem de belli civilis eventu major Theodosius consuluit imperator: habebat quippe etiam prophetiam. Neque enim singulos singula munerum istorum, sed etiam plura unum habere posse non ambigo. Joannes ergo iste, quadam muliere religiosissima impatienter eum videre cupiente, atque ut hoc impetraret per maritum suum vehementer instante, cum ille nollet, quoniam id numquam periniserat feminis, Vade, inquit, dic uxori tuæ, videbit me nocte proxima, sed in somnis. Et factum est: monuit-

nuitque illam quidquid fidelem conjugatam moneri oportebat. Quæ cum evigilasset, talem se vidisse hominem Dei viro suo, qualem ille eum noverat, & quid ab illo audierit, indicavit. Qui hoc ab eis comperit, retulit mihi, vir gravis & nobilis, & dignissimus credi. Sed si illum sanctum monachum ipse vidissem, quia sicut fertur, patientissimè interrogabatur, & sapientissimè respondebat, quæsissem ab eo quod ad istam pertinet quæstionem, utrum ipse ad illam feminam venisset in somnis, id est, spiritus ejus in effigie corporis sui, sicut nos ipsos in effigie corporis nostri somniamus; an ipso aliud agente, vel si dormiebat aliud somniantem, sive per Angelum, sive quocumque alio modo in mulieris somnio talis facta sit visio; atque id futurum, ut ipse promitteret, prophetiæ Spiritu revelante præciverit. Si enim ipse interfuit somnianti; mirabili gratiâ utique id potuit, non naturâ; & Dei munere, non propria facultate. Si autem ipso aliud agente, sive dormiente & visis aliis occupato, eum mulier vidit in somnis; profectò tale aliquid factum est, quale illud est quod in Actibus Apostolorum legimus, ubi Dominus Jesus loquitur Ananiæ de Saulo, & indicat ei quòd Saulus vidit ad se venientem Ananiam, cum hoc Ananias ipse nesciret. Quodlibet horum mihi responderet ille homo Dei, & de Martyribus ab illo pergerem quærere, utrum ipsi adsint in somnis, vel quocumque alio modo videntibus eos in qua figura voluerint; & maximè quando ab eis se torqueri dæmones in hominibus contententur, & rogant eos ut parcant sibi: an ista fiant Dei nutu per angelicas potestates, in honorem

*1. Cor. 12.
7. &c.*

Act. 9. 12.

rem commendationemque Sanctorum ad utilitatem hominum, illis in summa quiete positus, & ad alia longè meliora visa vacantibus seorsum à nobis, orantibusque pro nobis. Nam Mediolani apud sanctos Protasium & Gervasium martyres, expresso nomine, sicut defunctorum quos eodem modo commemorabant, adhuc vivum dæmones episcopum confitebantur Ambrosium, atque ut sibi parceret obsecrabant, illo aliud agente, atque hoc cum ageretur omnino nesciente. An verò aliquando per ipsam præsentiam Martyrum fiant ista, aliquando per Angelorum; & utrùm possint, vel quibus signis possint à nobis duo ista discerni; an ea sentire ac dijudicare non valeat, nisi qui habet illud donum per Dei Spiritum dividendum propria unicuique prout vult: dissereret mihi, ut arbitrator, ipse Joannes hæc omnia, sicut vellem; ut aut eo docente discerem, & ea quæ audirem vera & certa esse cognoscerem; aut ego crederem quæ nescirem, illo dicente quæ sciret. Quòd si mihi forsitan de sancta Scriptura responderet ac diceret: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper*; id etiam gratanter acciperem. Non enim parvus est fructus, si aliqua obscura & incerta, quæ comprehendere non valemus, clarum saltem certumque sit nobis non esse quærenda; & quod unusquisque vult discere, putans prodesse si sciat, discat non obesse si nesciat.

Eccli. 3. 22.

St. C. 11.

CAPUT
XVIII.
Obsequia
sollemnia
defunctorum, Alta-

22. QUÆ cum ita sint, non existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, pervenire, nisi quòd pro eis sive Altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis solle-

lemniter supplicamus: quamvis non pro quibus fiunt omnibus prosint, sed iis tantum quibus dum vivunt comparatur ut prosint. Sed quia non discernimus qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant pervenire. Melius enim supererunt ista eis quibus nec obsunt nec prosunt, quàm eis deerunt quibus prosunt. Diligentius tamen facit hæc quisque pro necessariis suis, quòd pro illo fiant similiter à suis. Corpori autem humando quidquid impenditur, non est præsidium salutis, sed humanitatis officium, secundum affectum quo nemo unquam carnem suam odio habet. Unde oportet ut quam potest, pro carne proximi curam gerat, cum ille inde recesserit qui a gerebat. Et si hæc faciunt qui carnis resurrectionem non credunt, quanto magis debent facere qui credunt, ut corpori mortuo, sed tamen resurrecturo & in æternitate mansuro impensum ejusmodi officium, sit etiam quodam modo ejusdem fidei testimonium? Quòd verò quisque apud Memorias Martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse defuncto, ut commendans eum etiam Martyrum patrocinio, affectus pro illo supplicationis augeatur.

ris, orationum, & eleemosynarum sacrificia.

Sepulturæ officium.

Ephes. 5. 29.

23. Habes ad ea quæ à me putasti esse quærenda, qualem potui reddere responsionem meam; quæ si ultra quàm satis est prolixa est, da veniam; id enim factum est amore diutius loquendi tecum. Hunc ergo librum quemadmodum acceperit venerabilis dilectio tua, peto rescriptis tuis noverim, quem

Sic MSS. Editi verò, regebat.

tibi perlator ejus faciet sine dubio gratiorem, frater scilicet & compresbyter noster Candi- dianus, quem per tuas litteras cognitum ro- to corde suscepi, invitatusque dimisi. Multum enim nos in caritate Christi suâ præsentia consolatus est, & quod fatendum est, ejus instantia tibi parui. Nam cor meum tanta dis- tendunt, ut nisi ipso assidue commonente me, non sinerer oblivisci, profectò interrogationi tuæ mea responsio defuisset.

FINIS TOMI V.

ERRATA SIC CORRIGE.

Pag. 23. lin. 22.	hos, lege	os.
25. . . . . not.	σνν	σνν.
60. . . . . 12.	tadio	tædio.
70. . . . . 10.	ensem	messem.
148. . . . . 31.	baptizabit	baptizavit.
153. . . . . 21.	contumelium . . .	contumeliam.
209. . . . . 16.	potes	potest.
315. . . . . 24.	judicabantur . . .	judicabuntur.
336. . . . . 3.	recte	rectæ.
383. . . not. b.	πρὸς τὸν	πρὸς τὸν.
409. . . . . 2.	sacrilegii	sacrilegi.
449. . . . . not.	catholicisma	catholicissima.
484. . . . . 3.	ignoranter	ignorantes.
543. . . . . 18.	illud	illuc.

